

Energimarknadsinspektionen

Att: Sandra Vilenius

Inläga avseende Energimarknadsinspektionens projekt om reviderade föreskrifter för utformning av nätavgifter

Inledning och rättslig reglering

Ett nätföretags intäkter för sin nätverksamhet bestäms övergripande genom den så kallade intäktsramen, som bestämmer de samlade intäkter nätföretaget högst får ta ut av sina nätkunder. Intäktsramen avser samtliga intäkter nätföretaget får ta ut av sina inmatnings- respektive uttagskunder och intäkterna består huvudsakligen av överföringsavgifter (inmatnings- och uttagsavgifter) och anslutningsavgifter.

Intäktsramen bestäms genom förhandsprövning av Energimarknadsinspektionen (Ei) och gäller för en period om 4 år i taget. Förenklat uttryckt ska intäktsramen täcka nätföretagets löpande kostnader för nätverksamheten (påverkbara kostnader i form av drift och underhåll av nätet, samt opåverkbara kostnader, t.ex. nätförluster och kostnader för anslutning till angränsande nät) samt ge avkastning på nätföretagets kapitalbas (faktiska och framtida investeringar i elnätet), enligt närmare angivna villkor i ellagen och i förordning och föreskrifter som har meddelats i anslutning till ellagen.

Intäktsramen som sådan reglerar emellertid inte *hur* nätföretagets intäkter ska fördelas mellan å ena sidan inmatningskunder och å andra sidan uttagskunder. I förarbeten till ellagen diskuteras endast olika typer av uttagskunder (elanvändare) vid indelning i kundkategorier.¹ Historiskt har diskussionerna kring överföringsavgifter för olika kundkategorier uteslutande avsett uttagskunder medan inmatningskunder inte har berörts.² Det kan på goda grunder hävdas att inmatningskundernas roll i elsystemet och vad som utgör skäliga överföringsavgifter för dessa har varit en icke-fråga i lagstiftningsprocessen.

Av 4 kap. 16 § ellagen framgår att en nätkoncessionshavare är skyldig att överföra el för någon annans räkning på objektiva, icke-diskriminerande och i övrigt skäliga villkor. Vidare ska ett nätföretag utforma sina avgifter för överföring av el på ett sätt som är förenligt med ett effektivt utnyttjande av elnätet och en effektiv elproduktion och elanvändning, enligt 4 kap. 26 § ellagen.

Av elmarknadsförordningen (förordning (EU) 2019/943) art. 18.1 framgår bland annat att de avgifter som tas ut av nätoperatörerna för användning av näten ska avspegla kostnaderna, vara transparenta, beakta behovet av nätsäkerhet och nätflexibilitet och spegla de faktiska kostnaderna, i den mån dessa kostnader motsvaras av effektiva och strukturellt jämförbara nätoperatörers kostnader, samt tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt.

¹ Se exempelvis prop. 2017/18:237 s. 38 och 48.

² Se exempelvis Ei:s rapport Utveckling av nättariffer 1 januari 1997 - 1 januari 2008.

Ei har i EIFS 2022:1 meddelat föreskrifter och allmänna råd för utformning av nättariffer enligt 4 kap. ellagen som ska börjas tillämpas av nätföretagen senast den 1 januari 2027. Dessa föreskrifter ska revideras bland annat i syfte att tydliggöra hur kostnader ska fördelas mellan inmatnings- och uttagskunder i elsystemet. Även om Ei:s föreskrifter för nättariffer inte påverkar de totala kostnaderna för elnäten, och därmed nätföretagens intäktsramar, har föreskrifterna direkt påverkan på *hur* dessa kostnader ska fördelas mellan nätföretagens olika kunder. Att förhandsprövningen av intäktsramen anses uppfylla elmarknadsdirektivets krav om förhandsprövning av nättariffer³ kan vidare ifrågasättas eftersom den svenska förhandsprövningen inte beaktar *hur* nätföretagens intäkter fördelas mellan inmatningskunder och uttagskunder och därmed om fördelningen sker i enlighet med gällande rätt.

Det är därför av avgörande betydelse att Ei:s föreskrifter för överföringsavgifter utformas på sådant sätt att fördelningen av nätverksamhetens kostnader mellan inmatningskunder och uttagskunder sker i enlighet med gällande rätt såsom den kommer till uttryck i ellagen och elmarknadsförordningen.

Med denna inlägga vill Svensk Vindkraftsförening, SVIF uppmärksamma Ei på föreningens syn på fördelningen av nätverksamhetens kostnader mellan inmatnings- och uttagskunder, särskilt med avseende på nätföretagens residualkostnader.

Nätverksamhetens olika kostnadskomponenter

Enligt 2 kap. 1 § EIFS 2022:1 ska nätkoncessionshavaren fördela kostnaderna i verksamheten mellan (a) kortsiktiga rörliga kostnader, (b) kundspecifika kostnader, (c) framåtblickande kostnader, och (d) residualkostnader. De kortsiktiga kostnaderna utgörs huvudsakligen av kostnader för nätförluster och energiavgifter till angränsande nät. De kundspecifika kostnaderna avser bl.a. kostnader för mätning, beräkning och rapportering. De framåtblickande kostnaderna tar sikte på kundernas användning av och belastning på elnätet och baseras på hur elnätet behöver dimensioneras utifrån kundernas framtida effektbehov. Residualkostnaderna avser nätföretagets kostnader som inte kan hänföras till de tre föregående kostnadskategorierna, som är kundspecifika beroende på hur elnätet nyttjas av respektive kund.

Enligt Ei:s uppskattningar utgör de residuala kostnaderna ca 50–90 procent av nätföretagens samlade kostnader för nätverksamheten.⁴ De residuala kostnaderna avser exempelvis kapitalkostnader för transformatorer, elledning, stolpar och fundament.⁵ Residualkostnaderna avser med andra ord kostnaderna för elnätens infrastruktur.⁶ Följaktligen torde residualkostnaderna avse kapitalkostnaden för elnätet som sådant, till den del de inte kan hänföras till de framåtblickande kostnaderna som ska täckas av effektagiften. Emellertid framgår det av Svenska kraftnäts förslag till ny tariffmodell för transmissionsnätet, som är föremål för Ei:s dispensprövning, att kostnader för stödtjänster och personal utgör de residuala kostnader som ska täckas av den fasta avgiften för transmissionsnätet.⁷ Således föreligger det en viss oklarhet om vad som faktiskt avses med begreppet ”residuala kostnader”. Avses de resterande kostnader som återstår efter att övriga kostnader för nätverksamheten har hänförs till de andra specifika kostnadskategorierna utifrån en allmänspråklig förståelse av begreppet ”residual” eller avses infrastrukturkostnaderna (kapitalbasen) för elnätet? I

³ Prop. 2008/09:141 s. 31.

⁴ Ei:s Konsekvensutredning 2019 s. 50; Ei PM2020:06 s. 10 och 26.

⁵ Ei PM2021:03 s. 29.

⁶ Ei Konsekvensutredning 2019, s. 29.

⁷ Svk 2023/2237 Översyn av transmissionsnätstariffen, s. 30.

denna inlaga åsyftas infrastrukturkostnaderna för elnätet i den fortsatta framställningen kring fördelningen av nätföretagens residualkostnader som ska täckas genom den fasta avgiften.

Av Ei:s utredningsarbeten, som föregick EIFS 2022:1, framgår att Ei inte har tagit ställning till *hur* nätföretagets kostnader ska fördelas mellan inmatningskunder och uttagskunder med avseende på elnätföretagens residualkostnader.⁸ I och med att residualkostnaderna utgör den enskilt största kostnadsmassan för nätföretagen är det av avgörande betydelse hur dessa residualkostnader ska fördelas på ett rättvist sätt mellan å ena sidan inmatningskunder och å andra sidan uttagskunder.

Fördelning av residuala kostnader mellan inmatnings- och uttagskunder

Samtliga kostnader för nätverksamheten, d.v.s. kortsiktiga rörliga kostnader, kundspecifika kostnader, framåtblickande kostnader och residualkostnader, ska fördelas mellan inmatnings- och uttagsabonnemang på ett sätt som reflekterar de kostnader nätkoncessionshavaren har för inmatnings- och uttagsabonnemang, enligt 2 kap. 6 § EIFS 2022:1.

En nättariff ska bestå av en fast avgift, en energiavgift, en kundspecifik avgift och en effektavgift, enligt 3 kap. 1 § EIFS 2022:1. Den fasta avgiften ska, enligt 3 kap. 2 § första stycket EIFS 2022:1, baseras på de residuala kostnaderna och ska fördelas utifrån kundens abonnerade effekt eller motsvarande. Avgiften ska fördelas i intervall som beror på storleken på abonnemanget.

Den fasta avgiften ska vara kostnadstäckande för elnätsföretaget. Det innebär att komponentens syfte är att finansiera de kostnader som elnätsföretaget inte får täckning för genom de kostnadsreflektiva (kortsiktiga rörliga kostnader och framåtblickande kostnader) och kundspecifika komponenterna.⁹

Vid en första anblick kan 3 kap. 2 § första stycket EIFS 2022:1 tolkas som att de residuala kostnaderna ska fördelas mellan inmatningskunder och uttagskunder baserat på den totala abonnerade effekten som dessa två olika kundkategorier har tillsammans hos nätföretaget. En sådan tolkning skulle således innebära att de residuala kostnaderna ska fördelas i direkt proportion till den abonnerade effekt som inmatningskunder respektive uttagskunder har hos nätföretaget. Om exempelvis den sammanlagda abonnerade inmatningseffekten för samtliga producenter motsvarar den sammanlagda abonnerade uttagseffekten för samtliga elanvändare ska nätföretagets residuala kostnader kostnadstäckas till lika stora delar av inmatningskunder som av uttagskunder. En sådan tolkning av 3 kap. 2 § första stycket EIFS 2022:1 måste emellertid vara helt felaktig, eftersom det framgår av 2 kap. 6 § EIFS 2022:1 att samtliga kostnader ska fördelas mellan inmatnings- och uttagsabonnemang på ett sätt som reflekterar de kostnader nätkoncessionshavaren har för inmatnings- och uttagsabonnemang.

Vidare skulle en sådan tolkning av 3 kap. 2 § första stycket EIFS 2022:1 vara oförenlig med 4 kap. 16 § ellagen och art. 18.1 i elmarknadsförordningen. En schablonmässig fördelning av nätföretagets residuala kostnader, utan åtskillnad mellan inmatnings- och uttagskunder, baserat på abonnerad effekt på aggregerad nivå måste anses stå i strid med ellagens krav på skälighet och objektivitet och elmarknadsförordningens krav om att överföringsavgifter ska vara kostnadsreflektiva.

Ei:s kategorisering av energiavgiften och effektavgiften som kostnadsreflektiva, tillskillnad från den fasta avgiften som kostnadstäckande, måste ha en snävare innebörd än elmarknadsförordningens krav på att överföringsavgifter ska vara kostnadsreflektiva. Den mest rimliga tolkningen, vilket även

⁸ Ei:s Konsekvensutredning 2019 s. 43, samt Ei:s PM2021:03 s. 45.

⁹ [Ei:s vägledning för utformning av nättariffer enligt EIFS 2022:1.](#)

överensstämmer med 2 kap. 6 § EIFS 2022:1, måste därför vara att samtliga överföringsavgifter ska vara kostnadsreflektiva, d.v.s. avspegla de faktiska kostnader som nätanvändaren orsakar nätföretaget.

För att kostnadstäckningen av ett nätföretags residuala kostnader ska anses vara kostnadsreflektiv i relation till nätföretagets inmatningskunder och uttagskunder bör åtminstone följande två aspekter beaktas:

- 1) Elnätets faktiska infrastruktur och funktionalitet, d.v.s. hur elnätet är etablerat och utformat avseende ledningar, transformatorer, ställverk, fördelningsstationer, etc. och vilken kundkategori (inmatning respektive uttag) som är avgörande för elnätets faktiska utformning; samt
- 2) Nätföretagets löpande prestation gentemot inmatningskunder och uttagskunder och de kostnader som är hänförliga till prestationen.

Elnätets infrastruktur och funktionalitet

Ett elnät, till vilket både inmatnings- och uttagskunder är anslutna, utformas uteslutande med hänsyn till uttagskundernas krav på säker elleverans, vilket innebär få och korta elavbrott. Kravet på leveranssäkerhet föranleder behov av redundans i elnätet, vilket dimensionerar elnätets ingående beståndsdelarna, såsom antal och storlek på ledningar, fördelningsstationer och transformatorer, som samtliga behöver ha överföringskapacitet för överföring av samma mängd energi och effekt vid fel i en nät-del. Exempelvis behöver varje transformatorstation i ett distributionsnät ha två anslutningsledningar som oberoende av varandra kan bära stationens hela last. Vidare sker matningen till en fördelningsstation med ledningar från två håll där varje ledning ska ha kapacitet att överföra hela lasten till fördelningsstationen som vid normaldrift delas av två ledningar.

Elnätets redundans, genom tillgänglig överkapacitet för att säkerställa oavbruten elleverans vid fel i delar av elnätet, föranleder mycket stora investeringskostnader i elnätet och är uteslutande investeringar motiverade av uttagskundernas krav på oavbruten elleverans. Inmatningskunder har tillnärmelsevis inte samma krav på leveranssäkerhet, vilket reflekteras i elnätets beståndsdelar som kan hänföras till inmatad elproduktion. Nätföretagets infrastrukturkostnader för elnätet avseende ansluten inmatning är mångfalt mycket lägre än nätföretagets infrastrukturkostnader för att säkerställa elleverans till dess uttagskunder.

Värdet av förlorad last (eng. *Value of Lost Load, VoLL*) är en tydlig indikator för vilken kundkategori ett elnät byggs och hur det utformas. Värdet av förlorad last definieras i art. 2.9 i elmarknadsförordningen som en uppskattning av det högsta elpris som kunder är villiga att betala för att undvika elavbrott. Med kunder avses i detta sammanhang uttagskunder (elanvändare) och ska därför inte sammanblandas med inmatningskunder (producenter). Ei har i beslut 2021-01-28 (dnr 2020-103580) fastställt värdet av förlorad last. Av beslutet framgår att värdet av förlorad last för de fem olika kundkategorierna (uttagskunder) med olika viktning uppgick till ett sammanvägt värde av förlorad last om 82,52 SEK/kWh i 2020 års prisnivå, vilket är flerfalt mycket högre än priset för varje levererad enhet el (SEK/kWh) på elmarknaden. Värdet av förlorad last visar således med all önskvärd tydlighet att ett elnät byggs och utformas för att tillmötesgå uttagskundernas behov säker elleverans, vilket styr elnätföretagets infrastrukturkostnader för elnätet. Det är mer eller mindre självförklarande att de är uttagskundernas efterfrågan av el och uttagskundernas krav på elleverans utan avbrott som styr utformningen av elnätet.

Elnätsföretagets löpande prestation

Ett nätföretag kan reglera ned samt helt koppla bort inmatad produktion om den föranleder störningar i elnätet. Vidare kan inmatningen kopplas bort för återkommande underhåll av elnätet. Vid sådana nedregleringar och bortkopplingar ersätts i regel inte inmatningskunderna av elnätsföretaget för produktionsbortfallet.

Motsvarande nedstyrning eller bortkoppling av uttagskunder låter sig inte göras eftersom uttagskunderna kräver elleverans. Vidare ersätts uttagskunder vid mer än kortvariga strömavbrott, tillskillnad från avbrott för inmatningskunder, vilket innebär att nätföretagen av självklara ekonomiska skäl prioriterar drift och återställning av elnätet för uttagskunder framför inmatningskunder.

Nätföretagen har 24 timmars beredskap årets alla dagar och övervakar och omkopplingar vid fel i elnätet för att säkerställa högsta möjlig leveranssäkerhet för uttagskunderna.

Värdet av förlorad last är även styrande för elnätsföretagets löpande drift och underhåll av nätet (operativa kostnader) för att säkerställa leveransen till uttagskunderna. Värdet av förlorad last är en bekräftelse på att nätföretagets löpande prestation gentemot sina uttagskunder skiljer sig avsevärt från nätföretagets prestation gentemot sina inmatningskunder.

Elnätsföretagens prestation i form av löpande drift, innefattandes åtgärder vid elavbrott, och underhåll av elnätet skiljer sig således avsevärt mellan de två kundkategorierna inmatning respektive uttag där uttagskunder erhåller en mycket bättre och därmed kostsammare prestation jämfört med inmatningskunder.

Effektivt utnyttjande av elnätet

Överföringsavgifterna ska vara utformade på ett sådant sätt att de främjar ett effektivt utnyttjande av elnäten. Ei har uttalat att en elnätstariff som inte är kostnadsreflektiv kommer att bidra till att nätet över- eller underutnyttjas. Om priset för att använda nätet är för lågt jämfört med kostnaderna som användningen orsakar kommer nätet utnyttjas för mycket. Om priset för användning av nätet i stället är högre än kostnaderna som orsakas kommer nätet att användas mindre än vad som är effektivt.¹⁰

Även om den fasta avgiften ska vara kostnadstäckande med avseende på nätföretagens residuala kostnader, vilket innebär att den fasta avgiften inte ska påverkas av den enskilda nätkundens varierande användning av elnätet, bör Ei:s uttalande vara giltigt avseende fördelningen av residuala kostnader mellan inmatningskunder och uttagskunder.

Om en oskäligt stor andel av de residuala kostnaderna fördelas till inmatningskunder riskerar det att leda till att annars ekonomiskt motiverade investeringar i produktion uteblir, samt att befintlig produktion regleras ned på grund av olönsamhet vid låga spot-priser på el i relation till inmatningsavgiften. Sådana icke-investeringar och nedregleringar av befintlig produktion resulterar i ett ineffektivt nyttjande av elnätet. Oskäligt höga och icke-kostnadsreflektiva inmatningsavgifter kan inte anses vara förenligt med ett effektivt utnyttjande av elnätet av åtminstone två skäl. Minskad elproduktion, i och för sig, innebär en lägre nyttjandegrad av elnätet, samt att minskad elproduktion

¹⁰ Ei:s PM2020:06, s. 33.

föranleder högre elpris för uttagkunderna i och med att tillgången på el minskar samtidigt som efterfrågan på el är oförändrad.

Vidare riskerar en icke-kostnadsreflektiv fördelning av residuala kostnader snedvrider EU:s inre marknad på grund av att elproduktion lokaliseras till medlemsstater där lönsamheten är högre till följd av kostnadsreflektiva och lägre inmatningsavgifter.

Av ACER:s rapport från 2023 framgår att svenska nätföretags kostnader för elnätet täcks till markant större del av inmatningsavgifter jämfört med andra europeiska länder.¹¹ Vidare framgår det av samma rapport att ökad sammankoppling och integration av den europeiska elmarknaden innebär en ökad risk för att olika nivåer på inmatningsavgifter kan snedvrider konkurrensen och investeringsbeslut på den inre marknaden, om inmatningsavgifterna inte fastställs på ett kostnadsreflektivt sätt inom Europa. För att säkerställa kostnadsreflektivitet och undvika snedvridning av marknaden bör de kostnader som orsakas av en nätanvändare återspeglas på ett korrekt sätt i överföringsavgifterna.¹²

Av ACER:s rapport från 2025 framgår att nätföretagens kostnadstäckning för näten bärs i stor utsträckning av uttagskunder medan tillämpningen av inmatningstariffer varierar stort mellan de europeiska länderna. Liksom rapporten från 2023 visar rapporten från 2025 att Sverige avviker anmärkningsvärt i jämförelse med andra europeiska länder avseende inmatningsavgifternas del i att täcka nätföretagens nätkostnader. Mer än hälften av länderna tillämpar ingen inmatningsavgift eller en marginell sådan.¹³ Sveriges nätföretag, på kollektiv nivå, avviker således avsevärt i jämförelse med andra europeiska nätföretag gällande inmatningsavgifter för kostnadstäckning av elnäten.¹⁴ Till detta kommer att de svenska nätföretagen även tillämpar anslutningsavgifter för inmatningskunder som har till syfte att också täcka kostnader för förstärkning av elnäten, så kallade djupa anslutningsavgifter (eng. "deep connection charges") och inte endast en anslutningsavgift för att täcka den faktiska kostnaden för anslutningen av inmatningskunden till elnätet.

Dessa skillnader avseende inmatningsavgifter mellan Sverige och andra europeiska länder, indikerar att de inmatningsavgifter som har tillämpats av svenska nätföretag har varit oförenliga med elmarknadsförordningens krav om kostnadsreflektivitet.

Vidare skiljer sig inmatningsavgifterna åt mellan nätföretagen i Sverige. Dels avseende inmatningsavgiftens utformning som en fast eller rörlig avgift eller en kombination därav, baserat på effekt och/eller energi, dels den faktiska kostnad inmatningsavgiften innebär i absoluta tal för ansluten inmatning. Vad som ligger till grund för inmatningsavgiften i det enskilda fallet baseras i regel på uppgifter om elnätet som inte är tillgängliga för inmatningskunderna. Denna frånvaro av transparens är synnerligen problematisk i ljuset av att nätföretagen har monopolställning avseende sina tjänster där bristande effektivitet inte kan lösas genom konkurrens på ett i annat fall öppen marknad.

Producenternas kostnader för inmatningsavgifter uppgår årligen till mångmiljonbelopp. Det är därför av mycket stor vikt att Ei förtydligar hur kostnaderna för nätverksamheten ska fördelas mellan inmatnings- och uttagskunder i allmänhet, och att Ei i synnerhet tar ställning till hur nätföretagens residualkostnader ska fördelas mellan inmatningskunder och uttagskunder på ett kostnadsreflektivt sätt, såsom elmarknadsförordningen avser med begreppet. Vidare behöver Ei:s revisionsarbete av

¹¹ ACER Report on Electricity Transmission and Distribution Tariff Methodologies in Europe 2023, s. 30.

¹² ACER 2023, s. 41.

¹³ ACER Report on network tariff practices 2025, s. 24 f.

¹⁴ ACER 2025, s. 26.

föreskrifterna för nätavgifter ske skyndsamt eftersom stora kostnader riskerar att annars felaktigt belasta nätföretagens inmatningskunder.

Avslutning

Svensk Vindkraftförening, SVIF:s uppfattning om kostnadsreflektiv fördelning av residuala kostnader

För att fördelningen av nätföretagens residuala kostnader mellan inmatnings- och uttagskunder ska uppfylla det allmänna och övergripande kravet på kostnadsreflektivitet, enligt 2 kap. 6 § EIFS 2022:1, behöver elnätets faktiska utformning avseende infrastruktur och funktionalitet och vad nätföretaget löpande presterar gentemot inmatningskunder och uttagskunder fastställas i ett första steg. Därefter, när residualkostnaderna har fördelats mellan å ena sidan inmatningskunder och å andra sidan uttagskunder, kan i ett andra steg de två olika residuala kostnadsmassorna fördelas inom de två åtskilda kundkategorierna baserat på abonnerad effekt.

Om nätföretagens residualkostnader i sin helhet i stället fördelas mellan inmatningskunder och utmatningskunder som ett gemensamt kundkollektiv baserat på abonnerad effekt för respektive kundkategori torde en sådan schablonmässig kostnadsfördelning vara oförenlig med ellagens krav på objektivitet och skälighet och elmarknadsförordningens krav om att överföringsavgiften ska reflektera de kostnader som nätkunden orsakar nätföretaget.

Vidare kan en icke-kostnadsreflektiv fördelning av nätföretagens residuala kostnader riskera leda till ett suboptimerat utnyttjande av elnätet på grund av för höga överföringsavgifter för inmatningskunder. Vid perioder av låga spot-priser på elmarknaden kan produktionen komma att nedregleras eftersom inmatningskunder får bära en oproportionerligt stor andel av de residuala kostnaderna vilket föranleder olönsam elproduktion. Den uteblivna produktionen innebär i förlängningen ett högre pris per levererad enhet el till uttagskunder i och med oförändrad efterfrågan medan tillgången på den efterfrågade elen minskar. Vidare riskerar en icke-kostnadsreflektiv fördelning av nätföretagens residuala kostnader leda till minskad elproduktionsinvesteringar och snedvridning av EU:s inre marknad.

2025-10-29

Svensk Vindkraftförening, SVIF

Johan Björlin
Juridisk representant

Per Knudsen
Teknisk representant